

שטרות מזכרת - 60 שנה לשחרור גטו וילנה

אפי סחייק

ב- 22 ביוני 1941 תקפה גרמניה הנאצית את מדינות האיחוד הסובייטי. חלק מ- 80,000 יהודי וילנה, בירת ליטא, נמלטו יחד עם הצבא האדום ומצאו מקלט במקומות שונים וביערות סביב וילנה וחלקם נותרו בישוב מתוך חוסר ברירה לאן לברוח. פחדם הנורא מכל היה מאפשרות הפיכת וילנה לגטו סגור דוגמת הגטאות שבנו הנאצים בפולין. ב- 6 בספטמבר 1941 חשש זה התממש והגרמנים הפכו את וילנה לגטו, וכן הוקם היודנרט (מנהלת הגטו היהודית), בראשותו של אנטול פריד (Anatol Fried).

משטרת הגטו נטלה חלק באקציות שבוצעו בגטו במהלך ספטמבר-אוקטובר 1941, אשר בעטיין נהרגו עשרות אלפי יהודים. יעקב גנץ (Jacob Gens), אשר היה מנהל בית החולים היהודי, עשה כמיטב יכולתו לעזור בהצלת יהודים מהטבח במהלך האקציות והפך לדמות הדומיננטית בגטו ולמעשה הפך להיות מעין מושל הגטו.

ביולי 1942 פרקו הגרמנים את היודנרט ומינו תחתיו את יעקב גנץ לראש מנהלת הגטו והנציג הבלעדי של היהודים בגטו. יעקב גנץ קידם את רעיון "עבודה למען חיים", והוא האמין כי יש להשקיע מאמצים כדי להרוויח זמן במטרה לשמר את הגטו במצבו הנוכחי עד שהגרמנים יובסו במלחמה והגטו ישוחרר. כדי לבצע זאת האמין גנץ כי יש לעבוד למען הגרמנים, וכך הגדיל עוד ועוד את כוח העבודה עד למצב בו הועסקו 14,000 מיהודי הגטו מתוך 20,000 תושביו. באחד המקרים נדרש גנץ לשלוח את משטרת הגטו לגטו אוסמייאנה (Oszmiana), במטרה לעזור בתהליך סלקציה ולמסור לידי הגרמנים כ- 1,500 ילדים ונשים שלא עבדו. במקום זאת, גנץ שלח 406 יהודים, אשר היו זקנים וחולים כרוניים, בהצדיקו זאת בפני היהודים בגטו בכך שאם הגרמנים או הליטאים היו מבצעים את הסלקציה היו לוקחים את הילדים והנשים, אותם חשוב להשאיר למען עתיד העם היהודי.

עמדתו של גנץ ביחס למחתרת היהודית בגטו היתה אמביוולנטית. מצד אחד שמר על קשרים עם מנהיגי המחתרת, ואף הצהיר כי כאשר יגיע יום החיסול של הגטו הוא יצטרף ללוחמי המחתרת, ומצד שני, כאשר פעולות המחתרת סיכנו את קיום הגטו, הוא התנגד לפעילות המחתרת והצטרף לדרישת הגרמנים למסור לידיהם את מנהיגי המחתרת יצחק ויטנברג. הגסטפו הודה לו על כך בכך שהוציא את מנהיגי המחתרת להורג כאשר זה נמסר לידיו.

בתום קיץ 1941 נותרו בגטו כ- 40,000 יהודים, כאשר בינואר 1942, חודש לאחר מכן, נותרו כ- 34,000 לאחר רציחות נוספות שהתנהלו בגטו. השמדת היהודים היתה בסדר קדימות גבוה עבור הנאצים ויהודים רבים אף נהרגו סתם מתוך הנאה אכזרית של חיילים שיכורים וסדיסטים אוקראינים שהצטרפו לנאצים במלאכה, כאשר עיקר המלאכה נעשתה על ידי הנאצים, אשר הוציאו לפועל רציחות המוניות בבורות ירי ביערות סביב הגטו. ימים מספר לפני פרוק הגטו הוצא גנץ להורג ועימו רבים מהיהודים במנהלת הגטו. ב- 23 בספטמבר 1943 פרוק הגטו וחלק מתושביו הובלו בצעד מוות לפונארי (Ponary/Poneriai), אזור מיוער כ- 10 ק"מ מוילנה. היהודים שנותרו הוצאו להורג בבורות ירי ונקברו בשבעה קברי אחים גדולים. כאשר הבינו הנאצים כי שלטון הטרור שלהם מגיע לקיצו, מיהרו והוציאו כ- 7,000 גופות מבורות הירי ושרפו אותן במטרה להשמיד את הראיות למעשי הטבח הנוראים.

סדרת השטרות הממוספרת, אשר מונה שישה עריכים (1, 2, 5, 20, 50 ו-100), הוצאה במלאת 60 שנה לשחרור גטו וילנה (1943-2003). הסדרה עוצבה על ידי אלויידס בולקה (Alvydas Bulka), והוצאה על ידי לן הרסל (Len Harsel), חבר באגודת A.I.N.A. השטרות נושאים כיתוב ליטאי ואנגלי וכן חנוכייה מסוגנת וסימן מגן דוד. על כל שטר יש איור שונה ממראות חיי הגטו. המהדורה הוגבלה ל- 1,000 סטים.